

РЕГУЛЮВАННЯ ДОСТАТНОСТІ КАПІТАЛУ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ

Розглянуті особливості регулювання достатності банківського капіталу на сучасному етапі, розкрита проблематика зростання активів комерційного банку в оперативному і стратегічному плануванні у взаємозв'язку з вимогами нормативів адекватності капіталу. Надані рекомендації щодо вдосконалення регулювання капіталу банку.

The features of adjusting of sufficiency of bank capital are considered on a modern stage, problem of growth of bank assets is exposed in the strategic planning operative and in intercommunication with the requirements of adequacy of bank capital. Practical recommendations are given on perfection of management by the capital of commercial bank.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Одним із найважливіших завдань розвитку банківської системи України є забезпечення стабільного функціонування і розвитку банківської системи в цілому. У зв'язку з цим особливого значення набувають питання ефективного регулювання достатності банківського капіталу.

Проблема регулювання достатності банківського капіталу на теперішньому етапі полягає в тому, що адекватність банківського капіталу є одним з чинників фінансової стійкості банків і суттєво впливає на збалансоване зростання активів.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Питання регулювання достатності банківського капіталу і вплив вимог адекватності капіталу на ухвалення управлінських рішень розглянуті в роботах таких дослідників, як І.В.Ларіонова, О.Н.Колодієв, І.Н.Чмутова, І.О.Губарева, Л.О.Примостка та інші. Л.О.Примостка вважає, що в теорії банківської справи питання забезпечення достатності капіталу є найважливішими, оскільки забезпечують рівень довіри до банків з боку вкладників, інвесторів, кредиторів і органів нагляду [1, с.43]. На думку О.Н.Колодієва, для досягнення ефективної банківської політики необхідно повною мірою збалансувати темпи зростання активів і капіталу [2, с.172]. Однією з головних проблем, на думку І.В.Ларіонової, є пошук альтернатив існуючій практиці оцінки достатності капіталу з використанням ринкової концепції оцінки вартості [4, с.88].

Невирішені частини загальної проблеми. Проблема регулювання достатності капіталу в рамках здійснення банком активних операцій стає все більш актуальною. При цьому головні задачі – це балансування темпів зростання активів і капіталу, пошук альтернатив практиці оцінки достатності капіталу з використанням ринкової концепції оцінки вартості.

Мета статті. Метою написання статті є аналіз достатності власного капіталу банківської системи України, виявлення проблем планування зростання банківських активів у короткостроковій і довгостроковій перспективі. Методи дослідження: коефіцієнтний метод, метод абсолютних і відносних різниць.

Виклад основного матеріалу. Ефективність діяльності банківської системи України значною мірою залежить від рівня її капіталізації. Як відомо, сумарний

статутний капітал усіх банків нашої країни приблизно дорівнює обсягу капіталу одного з провідних зарубіжних банків. Проблемою недостатньої капіталізації зумовлюється і недосконалість як всієї вітчизняної банківської системи, так і окремих банків, які не мають можливості привертати значні ресурси й проводити масштабні активні операції (у першу чергу кредитові й інвестиційні). Якщо порівнювати вітчизняну банківську систему з системами зарубіжних країн, то частина банківських активів у ВВП України складає 40 %, тоді як у ВВП Німеччини – близько 200%, Великобританії – 130%, Східної Європи – 80-90 %. А це вже ті відносні показники, які відображають якість розвитку банківської системи.

У цілому, впродовж 2001-2007рр. відбувалося постійне збільшення як статутного, так і балансового і регулятивного капіталу. Дані про адекватність капіталу банківської системи показують, що перед банківською системою України загалом проблема капіталізації з погляду виконання нормативів достатності капіталу критично не стоїть. Фактичне значення нормативу адекватності регулятивного капіталу (Н2) по банківській системі на початок 2007 року складало 14,19%. Проте, питання капіталізації банків залишається гострим і закономірним, оскільки зберігається загальна тенденція до зниження нормативу адекватності капіталу з 20,69% до 14,19% (табл. 1.).

Таблиця 1.

Динаміка активів і капіталу банків України

Показники	01.01. 2001 р.	01.01. 2002 р.	01.01. 2003 р.	01.01. 2004 р.	01.01. 2005 р.	01.01. 2006 р.	01.01. 2007 р.
Чисті активи, млн.грн.	37129	47591	63896	100234	134348	213878	340179
Темпи зростання %	-	128,2	134,3	156,9	134,0	159,2	159,1
Балансовий капітал, млн.грн.	6507	7915	9983	12882	18421	25451	42566
Темпи зростання %	-	121,6	126,1	129,0	143,0	138,2	167,2
Статутний капітал, млн.грн.	3671	4573	5998	8116	11605	16111	26266
Темпи зростання %	-	124,5	131,2	135,3	143,0	138,8	163,0
Регулятивний капітал, млн.грн.	5148	8025	10099	13274	18188	26373	41148
Темпи зростання %	-	155,9	125,8	131,4	137,0	145,0	156,0
Адекватність регулятивного капіталу %	15,53	20,69	18,01	15,11	16,81	14,95	14,19

Дані таблиці показують, що протягом останніх років спостерігається тенденція зростання основних показників діяльності банків. Темпи їх зростання за останній рік (окрім чистих активів) були вищими, ніж за відповідний період минулого року. Негативним є те, що активи і зобов'язання банків зростали вищими темпами, ніж

банківський капітал. Виняток становить лише 2007 рік, коли спостерігалася тенденція випереджаючого зростання банківського капіталу по відношенню до чистих активів.

На сьогодні актуальною залишається проблема відставання темпів капіталізації банків від темпів зростання їх активів навіть незважаючи на те, що при нормативі адекватності капіталу в 10% його фактичний рівень складає 14,19%. За оцінками Асоціації українських банків, це є резервом для потенційного збільшення активів приблизно на 60 млрд.грн. І якщо за останні декілька років приріст банківських активів істотно перевищував відповідне зростання капіталу, а середній норматив його адекватності знизився з 21 до 14%, то це не може не викликати стурбованості.

Відставання темпів нарощування капіталів вітчизняних комерційних банків від темпів зростання їх активів поступово перетворюється на стійку тенденцію. Очевидно, банки, не здатні збільшити свій капітал, вимушені будуть (через нездатність дотримуватися нормативу його адекватності) зменшувати обсяги кредитування. А оскільки близько 70% доходів комерційних банків доводиться саме на кредитну діяльність, те зменшення її масштабів при таких обставинах є прямою загрозою стабільності всієї банківської системи. Банківська структура – це віддзеркалення реального стану економічного розвитку країни, і, якби капіталізація зростала вищими темпами, то перед банками відкривалися б ширші можливості з розширення обсягу активних операцій.

У даний час планування розмірів активів є одним із стратегічних завдань банку, тому виділимо ряд чинників, від яких залежить збільшення активів.

Планування зростання активів у короткостроковій перспективі залежить перш за все від внутрішніх умов функціонування банківської установи, оскільки джерелом збільшення активів є нерозподілений прибуток. На думку І.В.Ларіонової [4, с.86], формула для визначення стабільного зростання активів в короткостроковому періоді має наступний вигляд:

$$G = ROE \times (1 - DR), \text{ де}$$

G- рівень зростання активів банку;

ROE – рентабельність капіталу;

DR – коефіцієнт виплати дивідендів.

Якщо приріст капіталу відбувається за рахунок внутрішнього джерела вказана залежність може бути виражена і в іншій формулі:

$$G = \frac{ROA \times (1 - DR)}{(EQ / TA) - ROA \times (1 - DR)}, \text{ де}$$

TA – сумарні активи банку;

EQ- акціонерний капітал;

ROA- рентабельність активів.

У довгостроковій перспективі зростання активів залежить як від внутрішніх, так і від зовнішніх чинників. Він можливий за рахунок: збільшення нерозподіленого прибутку, емісії акцій, зміни структури пасивів банку. Якщо банк припускає поповнювати свій власний капітал за рахунок зовнішніх джерел, то формула приросту активів прийме наступний вигляд:

$$G = \frac{ROA \times (1 - DR) + EC/TA}{(EQ / TA) - ROA \times (1 - DR)}, \text{ де}$$

EC- приріст капіталу в абсолютному виразі за рахунок зовнішнього джерела.

При дослідженні активів банку слід визначити, що істотного зростання активів можна досягти тільки впродовж певного короткого проміжку часу (як правило, за один рік). Після цього, якщо всі умови для зростання залишаються на тому ж рівні, значення темпу приросту активів знижується.

У процесі моделювання зростання активів банку доцільно враховувати наступні чинники: рентабельність капіталу і нерозподілений прибуток.

Рентабельність капіталу можна представити в наступному вигляді:

$$ROE = \frac{\text{Чиста маржа прибутку}}{\text{прибутку}} \times \frac{\text{Коефіцієнт використання}}{\text{активів}} \times \text{Мультиплікатор капіталу}$$

З метою дослідження проблем банку в чотирьох сферах управління формула для розрахунку ROE наступна:

$$ROE = (\text{Чистий прибуток/Прибуток до оподаткування}) \times (\text{Прибуток до оподаткування /Операційні доходи}) \times (\text{Операційні доходи/Активи}) \times (\text{Активи / Капітал})$$

або

$$ROE = \frac{\text{Ефективність управління податками}}{\text{управління податками}} \times \frac{\text{Ефективність управління витратами}}{\text{управління витратами}} \times \frac{\text{Ефективність управління активами}}{\text{управління активами}} \times \frac{\text{Ефективність управління ресурсами}}{\text{управління ресурсами}}$$

Кожен елемент даного рівняння є контрольним індикатором того або іншого аспекту банківської діяльності. Якщо будь-який з показників зменшується менеджменту необхідно виявити причини подібних змін.

Чиста маржа прибутку банку відображає ефективність управління витратами й політику встановлення цін на банківські послуги.

Коефіцієнт використання активів відображає політику управління портфелем активів в частині формування структури активів і доходів по ним.

Оцінка даних показників дозволяє ухвалювати управлінські рішення відносно:

- структури залучених та інвестованих коштів;
- масштабів діяльності банку;
- контролю за операційними витратами;
- встановлення цін на банківські продукти й послуги;
- способів мінімізації податкових відрахувань банку.

Маржа прибутку банку показує, що банки можуть збільшити свої доходи і розмір виплат, що направляються акціонерам, шляхом ефективного контролю за витратами й максимізації доходів. Аналогічним чином менеджмент банку може підвищити середню прибутковість активів шляхом зваженого перерозподілу активів на користь найбільш прибуткових кредитів та інвестицій, уникаючи при цьому підвищених ризиків.

Мультиплікатор капіталу відображає фінансовий важіль або політику банку у сфері фінансування банківської діяльності (вибрані джерела формування банківських ресурсів – боргові зобов'язання або власний капітал).

Оцінка даного показника дозволяє ухвалювати управлінські рішення відносно:

- джерел фінансування діяльності банку;
- розміру дивідендів, які повинні виплачуватися акціонерам банку.

Головним чинником, який впливає на частину нерозподіленого прибутку, є дивідендна політика банку на прогнозований період. Оптимізуючи дивідендну політику, встановлюють баланс між поточними дивідендами і майбутнім зростанням, максимізують ціну акцій. Дивідендна політика знаходиться під сильним впливом інвестиційних можливостей і здатності фінансувати нові інвестиційні вкладення. Цей

чинник приводить до розвитку залишкової дивідендної політики, коли дивіденди слід виплачувати тільки з тієї частини прибутку, який перевищує прибуток для підтримки оптимального бюджету інвестицій.

Висновки та перспективи подальших розробок. Підсумовуючи проведений аналіз можемо зробити такі висновки:

1. Стратегічним завданням при плануванні активних банківських операцій є збільшення обсягів активів. Приріст активів банківської установи залежить від ефективності: управління податками, контролю за витратами, управління активами, управління ресурсами, дивідендної політики.

Якщо один з чотирьох показників починає знижуватися, менеджменту необхідно провести аналіз ефективності організації роботи в цій області:

- Якщо знижується співвідношення чистого прибутку після сплати податків і прибутку до оподаткування менеджменту необхідно звернути увагу на те, як здійснюється податкове планування і контроль за його виконанням.

- Якщо знижується значення прибутку до оподаткування щодо операційних доходів банку необхідно розглянути питання про ефективність контролю за операційними витратами;

- Якщо знижується співвідношення операційних доходів і активів необхідний ретельний аналіз політики формування портфеля активів.

2. Подальший розвиток активних операцій банків (перш за все кредитної діяльності), до якого їх підштовхує зростання ВВП, може бути обмежений недостатністю капіталу. Щоб зрадити ситуацію необхідно використовувати різноманітні джерела поповнення капіталу.

3. Вибір способу залучення капіталу повинен базуватися на результатах глибокого фінансового аналізу альтернативних варіантів і їх потенційного впливу на розмір прибутку банку.

Законодавством періодично визначаються зобов'язання банків зі збільшення рівня капіталізації, тому планування перспектив розвитку капіталізації розглядається як одне з основних завдань управління діяльністю банку. Банки зобов'язані ретельно планувати свою діяльність з управління власним капіталом.

Література

1. Примостка Л.О. Фінансовий менеджмент банку. – К.: КНЕУ, 2004. - 280 с.
2. Колодізев О.М., Чмутова І.М., Губарева І.О. Фінансовий менеджмент у банках: концептуальні засади, методологія прийняття рішень у банківській сфері. – Х.: ВД „ІНЖЕК”, 2004. – 250 с.
3. Панова ГС. Анализ финансового состояния коммерческого банка.- М.: Финансы и статистика, 1997. – 160 с.
4. Ларионова И.В. Управление активами и пассивами в коммерческом банке.- М.:Издательство «Консалтбанкир»,2003. - 272 с.
- 5.Роуз П..С. Банковский менеджмент. – М.: Дело, 1997. – 768 с.